

УДК 351.863.1:658:621

Черняк Г. М.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У даній роботі проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку машинобудівних підприємств України. Виокремлено існуючі проблеми та загрози, що негативно впливають на стан їх економічної безпеки. Досліджено особливості забезпечення економічної безпеки зазначених підприємств.

Ключові слова: економічна безпека, забезпечення, машинобудівне підприємство.

Постановка проблеми. Промисловість є однією з провідних галузей економіки, яка утворює фундамент науково-технічної трансформації, економічного зростання і соціального прогресу суспільства. Найважливішою ланкою промисловості більшості розвинутих країн є галузь машинобудування. Рівень розвитку машинобудування є одним із основних показників економічного розвитку країни та є основним індикатором, що дозволяє оцінити її стан. Проблема забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств характеризується високим рівнем пріоритетності та значною кількістю функціональних елементів та чинників, які її визначають. Обґрунтування теоретичних засад поняття «економічна безпека машинобудівного підприємства» потребує узгодження існуючих підходів до її розуміння та визначення особливостей забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств як пріоритетного напрямку розвитку сучасної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток підходів до забезпечення економічної безпеки підприємств внесли такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О.В. Ареф'єва, Г.А. Андрощук, М.М. Єрмошенко, Г.Б. Козаченко, В.І. Мунтіян, М. Бендіков, З. Варналій, О. Грунін, Л. Донець, С. Шкарлетта багато інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим на сьогодні відсутній єдиний підхід до виділення особливостей забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудівної галузі, формування категорії «економічна безпека машинобудівного підприємства», остаточно не сформовано структурні складові даного поняття, чітко не визначено інструментарій, за допомогою якого машинобудівне підприємство має досягти стану економічної безпеки.

Мета статті. Основна мета дослідження – на основі аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку машинобудівних підприємств, виокремити особливості забезпечення їх економічної безпеки, в процесі поглибленого вивчення теоретичних підходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства сформулювати заходи, необхідні для забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства.

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних видів промислової діяльності є машинобудування, місце і роль якого визначено у «Концепції загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року» [1], де зазначено, що визначальний вплив на ситуацію у промисловості має цінова кон'юнктура на основні експортні позиції (сталь, прокат) та попит на продукцію машинобудування. У той час як частка мета-

лургійного виробництва в обсязі реалізованої продукції переробної промисловості становила за підсумком 2012 року 27,8 відсотка, частка машинобудування становила всього 18,7 відсотка, що у 2-4 рази нижче за рівень, що мають розвинуті країни.

Основними проблемами, що гальмують розвиток промисловості, сьогодні є:

- недосконалість інвестиційно-кредитної системи, що спричиняє відплив власного капіталу;
- зменшення фінансових ресурсів та зниження рівня інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання;
- низький рівень задоволення потреб внутрішнього ринку у продукції вітчизняного виробництва (питома вага експорту вітчизняної продукції металургійного виробництва – більш як 60 відсотків, машинобудування – більш як 50 відсотків);
- висока енергоємність виробництва та споживання енергоресурсів, значна частка яких імпортується в Україну;
- відсутність зв'язку між наукою та виробництвом та інші.

Що стосується підприємств машинобудівної галузі, то вони характеризуються низькою інноваційною активністю, основною причиною чого є незначні обсяги фінансування. Лише 20% машинобудівних підприємств визначено Держкомстатом як інноваційно-активні [2].

До внутрішніх проблем машинобудівних підприємств належать і кадрові питання: відтік кадрів та їх фізичне старіння; низька кваліфікація співробітників; суміщення основної діяльності з роботою в інших організаціях, в результаті чого – низька віддача робітника та продуктивність праці; вихід конфіденційної інформації за межі підприємства.

Основними позитивними аспектами розвитку галузі, на сьогодні, слід вважати поступовий приріст обсягів машинобудівної продукції та покращення структури виробництва. До негативних аспектів – великий рівень зношеності основних виробничих фондів, а також сировинна та енергетична залежність вітчизняних машинобудівних підприємств.

Машинобудування, як зазначає Л. Федулова, є головною капіталотворюючою галуззю національного господарства, у продукції якої отримують своє матеріальне втілення практично всі досягнення науково-технічного прогресу [4, с. 7]. З огляду на зазначене, виникає необхідність в переосмисленні підходів до забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств та у впровадженні комплексу заходів для досягнення достатнього рівня економічної безпеки, який мають утворити організаційні та економічні заходи.

Характеристика проблем підприємств машинобудівної галузі на макро- та мікрорівні (узагальнено за даними [3])

Рівень виникнення проблеми	Проблемні питання
Макрорівень (Екосестейт – Economic security of state)	• недосконалість законодавчої системи;
	• недостатня кількість інвестицій в галузь;
	• недостатня інноваційна активність галузі;
	• загострення кадрової проблеми;
	• зростання вартості ресурсів;
	• недосконалість механізму кредитування;
	• недостатня платоспроможність споживачів продукції;
Мікрорівень (Екосент – Economic security of enterprise)	• потужності галузі морально та фізично застарілі;
	• застарілість основних фондів;
	• необхідність оптимального структурування організаційно-економічного та науково-технічного потенціалу;
	• невідповідність виробничих потужностей підприємства потребам ринку;
	• невисока конкурентоспроможність продукції;
	• недостатньо розвинута маркетингова діяльність;
	• нерозвиненість інфраструктури ринку;
• повільно адаптація підприємств до роботи в ринкових умовах.	

Рис. 1. Заходи забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудівної галузі

На основі проаналізованих джерел [5, 6] можна виділити наступні групи ризиків, які впливають на стан економічної безпеки машинобудівних підприємств.

Оскільки економічна безпека машинобудівного підприємства являє собою складну багатфакторну категорію, кількісний вимір якої дозволяє оцінити збереження стійкості підприємства до внутрішніх та зовнішніх загроз, то для більш точної діагностики її рівня необхідний поглиблений аналіз можливих кризових ситуацій та превентивних заходів на кожній стадії життєвого циклу машинобудівного підприємства. З огляду на зазначене, зміна життєвих циклів підприємства має вирішальне значення при виборі методів забезпечення економічної безпеки.

На стадії створення основними загрозами та негативними чинниками є невірне позиціонування

підприємства при виході на ринок, помилки при створенні продуктів, підборі партнерів, пошуку сировинної бази. На цій стадії взагалі не можна розраховувати на достатньо високий рівень економічної безпеки, так як спочатку згідно з [7, с. 21; 8, с. 18] треба подолати кризу низького прибутку і кризу лідерства із-за неформалізованої поки що організаційної структури на підприємстві. Основним заходом, що застосовується на цьому етапі, є збереження комерційної таємниці та інформації про діяльність підприємства.

На стадії зростання підприємство шукає свій ринок. Проблемою у забезпеченні економічної безпеки виступає наявність конкуренції, вразливість до зовнішніх та внутрішніх загроз.

Зріле підприємство має певний досвід у забезпеченні економічної безпеки своєї діяльності. Тому основними заходами на даному етапі ви-

Групи ризиків у сфері економічної безпеки машинобудівних підприємств

Група ризиків	Причини виникнення ризиків
1. Виробничий ризик	– невиконанням підприємства своїх планів та обов'язків з виробництва машинобудівної продукції через негативний вплив зовнішнього середовища.
2. Комерційний ризик	– зміни кон'юктури ринку;
	– поява на ринку кращої продукції конкурентів;
	– моральний знос продукції.
3. Ризик неукладання договорів з постачальниками	– відмова постачальників від укладання договорів;
	– неприйнятність для даного машинобудівного підприємства умов договору та ціни;
	– невідповідність продукції постачальника технічним умовам та вимогам до якості;
	– форс-мажор.
4. Фінансовий ризик	– невиконання підприємством своїх фінансових зобов'язань;
	– знецінення інвестиційно-фінансового портфелю внаслідок зміни валютних курсів;
	– нездійснення платежів.
5. Ризик неотримання або невчасного отримання оплати за продукцію.	– відсутність необхідної суми у споживача на момент постачання продукції;
	– використання призначеної для цього суми на інші цілі.
6. Ризик повернення продукції покупцем.	– невідповідність продукції вимогам до її якості;
	– перехід споживача до іншого виду продукції;
	– перехід до іншого постачальника.
7. Ризик зриву планів та проектів.	– непередбачена нестача фінансових коштів;
	– недотримання технології виробництва;
	– технічні аварії;
	– страйки;
	– несприятливі погодні умови.
8. Страховий ризик	– неправильно визначені страхові тарифи;
	– форс-мажорні обставини та надзвичайні випадки.

ступають просування нових продуктів, посилена реклама, запровадження нової технології, способу виробництва, інновації.

На стадії старіння характеризується низьким рівнем забезпечення економічної безпеки підприємства. У цій ситуації інвестори стають більш обережними і менше вкладають кошти у виробництво на даному етапі життєвого циклу підприємства, що породжує у цій фазі кризи довіри [8, с. 19], наслідком якої є надзвичайно висока конкуренція на ринку, Головним чином всі зусилля керівництва направлені на вирішення фінансових питань, що дозволить підприємству вийти з кризового стану.

На цій стадії спаду розвитку виробничої структури для виправлення ситуації, що склалася, вимагається розробка програм з більш ефективного використання наявних у підприємства ресурсів, у тому числі продаж невикористовуваного устаткування й матеріалів, повне або часткове репрофілювання виробництва, хоча ці революційні заходи для стратегічно важливих для держави машинобудівних підприємств не підходять. Можна допустити лише реорганізацію машинобудівного підприємства через утворення нової виробничо-господарської структури у цій галузі шляхом об'єднання або злиття з повністю фінансово стабільним підприємством, що має як мінімум рівень економічної безпеки за шкалою вище середнього значення від його допустимої нижньої і верхньої межі [9].

На будь-якій стадії життєвого циклу підприємства трапляються відхилення від стану економіч-

ної безпеки. Тому досить важливо при дослідженні можливостей підприємства досягати та підтримувати стан економічної безпеки, мати інформацію про глибину і напрям таких відхилень. Виходячи з положень теорії систем про існування в кожній системі порогів чутливості, вразливості та розпаду, стан кризи поділено на кілька фаз залежно від глибини та сили порушення стану економічної безпеки – передкризовий стан, кризовий стан, криза та стан (зона) його неплатоспроможності. Алгоритм визначення поточного стану (зони) функціонування підприємства через встановлення кількісних значень та експертних характеристик [10, с. 191].

Важливим є підтримання в належному стані інтерфейсної складової економічної безпеки підприємства, в тому числі і машинобудівного, яка включає у себе сукупність відносин підприємства з постачальниками і збутовими посередниками, інвесторами, споживачами, державними органами влади та кредитними установами. Інтерфейсна складова економічної безпеки машинобудівних підприємств характеризується надійністю взаємодії з його економічними контрагентами та постійним моніторингом за появою непередбачених змін в умовах взаємодії із підприємством. Важливою ознакою надійності суб'єкта господарювання з його контрагентами виступає мінімізація ризикованих операцій на основі оцінки якості управління вхідними поставками підприємства і надійності власних контрагентів, у тому числі й вибору постачальника та оцінки платоспроможності покупців [11].

Забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства – це постійний циклічний процес, під яким розуміють процес реалізації функціональних складових економічної безпеки з метою запобігання можливим збиткам і досягнення максимального рівня економічної безпеки підприємства на сьогоднішній день і в майбутньому [12, с. 62].

Забезпечення достатнього рівня економічної безпеки машинобудівних підприємств безпосередньо залежить від таких основних позицій:

- постійного моніторингу особливостей розвитку машинобудівних підприємств;
- діагностики функціонування механізму ефективного управління машинобудівними підприємствами;
- оцінки проведених заходів із забезпечення економічної безпеки;
- розробки програми вдосконалення забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства.

Проаналізувавши сучасний стан машинобудівних підприємств України, ризики і загрози, що мають місце в процесі досягнення достатнього рівня економічної безпеки, можна виокремити особливості забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств.

По-перше, машинобудівні підприємства в процесі свого розвитку зазнають значного впливу виробничих, комерційних, страхових, договірних, постачальницьких та інших ризиків.

По-друге, постійний вплив ризикових та кризових станів спричиняє необхідність пошуку ефективних заходів забезпечення економічної безпеки та сталості досліджуваних підприємств.

По-третє, особливістю машинобудівних підпри-

емств є тривалий час, необхідний на проведення змін та відсутність швидкої адаптивної реакції на зміни у зовнішньому середовищі.

По-четверте, зміна життєвих циклів машинобудівного підприємства має вирішальне значення при виборі методів забезпечення економічної безпеки, оскільки на кожному етапі завдання і заходи передбачають різний вплив на підприємство.

По-п'яте, для забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств необхідним є комплекс заходів, що включатиме економічну та організаційну складову.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз сучасного стану машинобудівних підприємств України дозволив виокремити загальні проблеми та тенденції розвитку даної галузі, основні загрози рівню економічної безпеки, а також виявив необхідність проведення процесу забезпечення достатнього рівня економічної безпеки на сучасних машинобудівних підприємствах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вдосконаленні методичних підходів до визначення особливостей забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудування. Окрім того, набули подальшого розвитку пропозиції щодо покращення забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств, які, на відміну від існуючих, дозволяють сформувати комплекс рекомендацій з урахуванням стадії життєвого циклу машинобудівного підприємства. Напрямки реалізації цих рекомендацій можуть стати предметом для подальших наукових досліджень. Результати дослідження можуть бути використані вітчизняними підприємствами машинобудування під час процесу забезпечення необхідного рівня їх економічної безпеки.

Список літератури:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року» // Офіційний вісник України. – 2013. – № 66. – С. 126.
2. Інтернет-портал Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку машинобудування на 2006-2011 роки» № 516 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 16. – С. 136.
4. Федулова Л. Прогнозування інноваційно-технологічного розвитку економіки як складова вибору стратегії виходу з кризи / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 3. – С. 5-17.
5. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : [навч посібник] / С. М. Ілляшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга». – 2004. – 181 с.
6. Гранатуров В. М. Экономический риск : сущность, методы измерения, пути снижения : [учебное пособие] / Гранатуров В. М. – М. : Издат. «Дело и Сервис». – 1999. – 112 с.
7. Єлецьких С. Я., Тельнова Г. В. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури. – 2007. – 176 с.
8. Штангрет А. М., Копилук О. І. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. – К. : Знання. – 2007. – 335 с.
9. Хома І. Б. Вплив стадії життєвого циклу машинобудівного підприємства на діагностику рівня економічної безпеки // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Спецпроект: аналіз наукових досліджень – наукові дослідження в галузі економіки». – м. Дніпропетровськ. – 17-18 червня 2010 року.
10. Судакова О. І. Механізм формування економічної безпеки підприємства / О. І. Судакова // Економіка будівництва і міського господарства. – Макіївка : Донбаська нац. акад. будівництва і міського господарства, 2007. – Т. 3. – № 4. – С. 189-196.
11. Ваганова Л. В. Оцінка інтерфейсної складової економічної безпеки машинобудівних підприємств / Л. В. Ваганова // Економіка розвитку. – 2013. – № 2(66). – С. 1.
12. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.

Черняк А. М.

Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт»

ОСОБЕННОСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Резюме

В данной работе проанализировано современное состояние и тенденции развития машиностроительных предприятий Украины. Выделены существующие проблемы и угрозы, которые негативно влияют на состояние их экономической безопасности. Исследованы особенности обеспечения экономической безопасности указанных предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность, обеспечение, машиностроительное предприятие.

Chernyak G. M.

National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institute»

FEATURES OF PROVIDING ECONOMIC SECURITY OF MACHINE BUILDING ENTERPRISE

Summary

In this paper analyzes the status and trends of machine-building enterprises of Ukraine. Author determined the existing problems and threats that affect the state of their economic security. The features ensure the economic security of these companies.

Key words: economic security, ensuring, machine building enterprise.

УДК 658.14(477):330.341.1

Чуб Ю. В.

Сумський національний аграрний університет

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АПК ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИРОБНИЦТВА

Досліджено теоретичні питання використання інновацій в агропромисловому виробництві. Розглянуто особливості інноваційної системи України. Наведені етапи процесу управління інтелектуальними інвестиціями підприємства.

Ключові слова: конкурентоспроможність, агропромисловий комплекс, підприємство, інновації.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки країни характеризується прогресуючим рівнем інтеграції у світову господарську систему, підвищеною увагою до інноваційної діяльності, залученням інвестицій для створення інтелектуальної індустрії, пошуком нових галузей промисловості для виведення країни на лідируючу позиції на світовому ринку.

Ключовим питанням для вирішення економічних проблем України є активізація інноваційно-інвестиційної діяльності в державі на основі національної інноваційної системи. Загальний стан економіки і стан фінансів підприємств не сприяють активному інвестуванню, адже створення конкурентоспроможного виробництва в умовах трансформаційної економіки на засадах інноваційної діяльності країни потребує залучення значних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційного розвитку підприємств розглянуто науковцями: Рудченко Ю.С., Орлюк О., Правдюк Н.Л., Овчарук В.І. та іншими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча значення інноваційної діяльності в сучасних умовах господарювання постійно зростає, проте підприємства аграрного сектору значно відстають в інноваційному розвитку. Необхідно сформулювати основні проблеми,

що перешкоджають більш широкому залученню нематеріальних активів до процесу капіталізації підприємств. З метою вирішення даного питання необхідно створення дієвої системи управління інтелектуальною власністю, використання інновацій у виробництві та формування їх на базі нематеріальних активів.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є виявлення основних проблем, що перешкоджають більш широкому залученню інтелектуальних ресурсів до процесу капіталізації підприємств.

Виклад основного матеріалу. У сучасному динамічному середовищі вирішальною для підприємства є здатність передбачати інноваційні можливості, базою яких є інтелектуальна власність. Економічний розвиток підприємств сьогодні тісно пов'язаний із здатністю генерувати та впроваджувати нові технології, передумовою господарського використання яких є їх перетворення на об'єкти інтелектуальної власності. Ефективне використання ОІВ та науково-технічного потенціалу підприємства слід розглядати як один із головних напрямків розвитку соціального і економічного добробуту окремого підприємства та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Перехід агропромислового виробництва до ринкових відносин передбачає ліквідацію моно-